

Verebek, lovak és az ügyetlen utazó

— jegyzet Tandori Dezsőről —

Alább egy regényrészlet következik. Regényrészlethez általában nem szoktak megjegyzést fűzni a folyóiratok, most mégis úgy érzem, hogy elkél egy-két helyzetmagyarázó szó. Még karácsony előtt megkeresett a Rádióból Varga Lajos Márton, hogy legyenek a Kossuth adó újonnan alakuló irodalmi hetilapjának első vendége. A felkérés úgy szólt, hogy mint vendég én is hozzak vendéget, szóljak néhány szót egy író most készülő művéről, melyből aztán a műsorban elő is adnak egy rövid részletet ízelítőül, kóstoló gyanánt.

Élve az alkalommal Tandori Dezsőt kerestem meg, az én nemzedékké soha nem szerveződött nemzedékem társát. A modern magyar irodalom nagy kísérletezőjének és megújítójának tartom őt, akinek formai és nyelvi leleményei átjárták új szellemű irodalmunk csaknem minden irányát és újabb nemzedékét az elmúlt két évtizedben, s akinek szemlélete és írói világképe széles körben hatást tett a literátus közönségre.

Kérésemre ki is vett egy részt most készülő regényéből, de mindjárt át is alakította két hangra írt rádiós formára. Készült tehát egy szövegváltozat, amely a regényben nem így, hanem másképp fog hangzani. Készült tehát egy regényrészlet, amely tulajdonképpen mégsem lesz része a regénynek. Nem vázlat a szó képzőművészeti értelmében sem, hanem egy egyszeri alkalomra született végleges változat. De mi az, hogy végleges változat? Van-e ilyen? A rádióműsor előtti egy-két héten többször beszélgettünk erről. Mostani periódusát, mondta, az ilyen (az alább következőkhöz hasonló) történetes, epizódos, anekdotikus, mozzanatos epika jellemzi. A szóbeli rögtönzéshez hasonlítanak. A történetek mögött valóságos és közvetlen élmények vannak. A végleges változat maga a megélt élet, s az elmondott vagy leírt szöveg mindig bizonytalanul vibrál mint az egész mai írói lét. Amikor címemre postára adta a — kiválasztott? külön megírt? — néhány lapot, kísérő levelében arról a zavaráról ejtett szót, ami már Ottlik Halász Petárját is elfogta a Hajnali háztetőken. „Minek megírni? Nem elég, hogy megvolt?”

A mai irodalomelmélet egyik alapvető kérdése, hogy mit nevezhetünk szövegnek. Az erről folyó eszmecserekhöz lehet adalék, amit eddig elmondtam, talán nem sértve meg a diszkréció szabályait. Van azonban ennek a néhány lapnak más összefüggése is. A regénynek, melyből való, az lesz a címe, hogy *Hosszú koporsó*. A címet hallva ne tessenek valami detektívtörténetre, bűnügyre gondolni, a „Hosszú koporsó” egy francia lóversenypálya regénybeli beceneve.

Tandori mostani alkotói korszakának központi motívuma a lóverseny, a ló és az utazás. Az előző periódusban a verebek, azelőtt a koalák töltöttek be jelkép-teremtő funkciót írásaiban. De már a verebek sem csak jelképek voltak, hanem életének valóságos tényezői. Nemcsak írt róluk, hanem élte őket. Hosszú évekig ápolta egy vak madárkát, s tizenegy évig gondozta a fehér szárnyú Szpérót, akiért meghívásokat utasított el, akiért külföldi utakat mondott le.

A jelentős irodalom mindig az elesettek, kiszolgáltatottak, megaláztatottak és gyengék pártján van. Amit humanizmusnak nevezünk nem is jelent mást, mint